

NOTÍCIA DEL CÒMIC CATALÀ

Albert Jané
escriptor

Portada de la revista *En Patufet*.

Molt sovint s'ha indicat la famosa revista infantil *En Patufet*, que, com tantes altres coses, va deixar tristament d'existir l'any 1939, com a precedent del còmic català, gènere narratiu que podem dir que va iniciar l'esclat que tots hem conegut a partir d'aquella data. Però més que no pas d'*En Patufet*, que només considerant el terme en un sentit molt ampli es podria potser afirmar que va publicar algunes pàgines de còmic, hauríem de parlar de *Virolet*, revista germana de l'anterior, que va aparèixer de 1922 a 1931, en què ja trobem habitualment historietes gràfiques realitzades per grans il·lustradors, com Cornet, Junceda, Apel·les Mestres i D'Ivori (Joan Vila, el pare d'en Cesc). La característica d'aquestes historietes, de gran qualitat artística, és que el text, explicació o diàlegs, anava sempre al peu de cada vinyeta.

La ignominiosa censura espanyola que, des de 1939, es va acarnissar especialment contra les diverses manifestacions de la cultura catalana, no va permetre, durant tota la dècada següent, cap mena de publicació que, com s'entenia aleshores pel que fa al còmic, pogués anar destinada a un públic infantil. Es pretenia clarament que les noves generacions de catalans ignoressin totalment l'expressió escrita de la pròpia llengua. No fou fins a 1956 que un editor d'origen italià establert a Barcelona, el senyor Jorge Parenti, especialitzat en publicacions de caràcter popular i ben relacionat amb personalitats importants de l'administració, va aconseguir el permís per a la publicació de la revista *Els Infants* i la col·lecció «Història i Llegenda». La revista pot considerar-se un calc o imitació d'*En Patufet*, sense pàgines de còmic pròpiament dites, però es pot reivindicar per als quaderns d'«Història i Llegenda» la prioritat indiscutible de la historieta il·lustrada o còmic en llengua catalana. Eren uns quaderns apaïrats, de 21 cm i 15 cm,

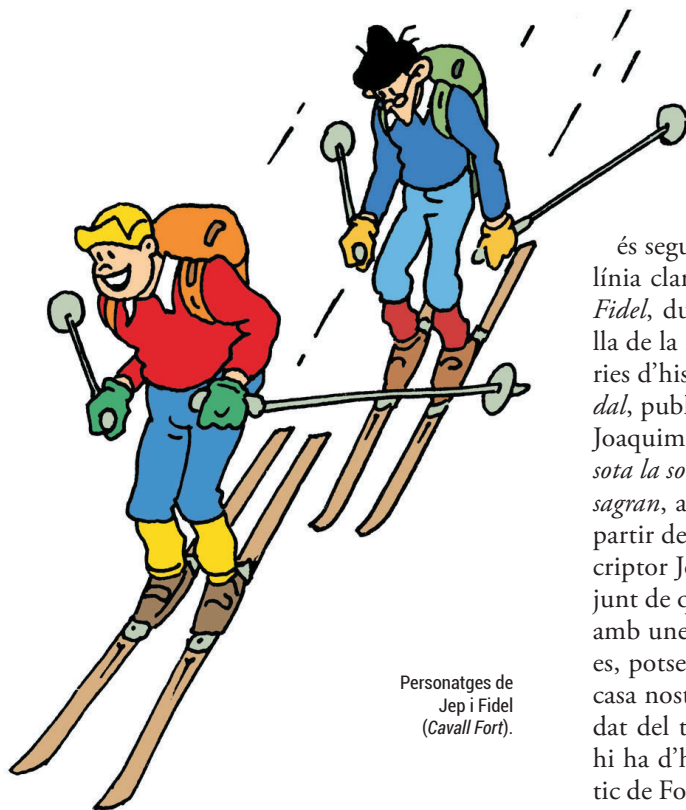
Portada del número 1 de Cavall Fort.

amb les historietes realitzades en blanc i negre i la portada a tot color, talment com tots els còmics destinats a un públic infantil que aleshores omplien els quioscos. I, com indica clarament el títol de la col·lecció, els arguments de les historietes es basaven en llegendes catalanes o en aquells episodis de la història de Catalunya que més es podien prestar a aquell tractament: *Otger Cataló*, *El pont del Diable*, *El tirà de Burriac*, *Alí Bey*, *El punyal del rei En Pere*, *Elisenda de Montcada*... Els il·lustradors més habituals van ser Batllori Jofré, fidelíssim seguidor de Junceda, i Garcia Ripoll, col·laborador fix de l'editorial de Parenti. Malgrat que aquest disposava dels permisos legals en tota regla, una furiosa reclamació del governador civil de Barcelona, el general Acedo Colunga, va motivar que en una reunió del Consell de Ministres es prohibís l'aparició d'aquestes publicacions. Les vicissituds que aquesta prohibició va originar són narrades amb tots els detalls per Enric Larreula en el

seu llibre *Les revistes infantils catalanes de 1939 ençà* (1985).

El còmic català comença a tenir un pes específic important en la dècada dels seixanta amb l'aparició de les revistes infantils *Cavall Fort* (1961) i *L'Infantil* (segona època, 1963), que després va canviar el nom pel de *Tretzevents*. Totes dues revistes van dedicar un cinquanta per cent del seu contingut al còmic o historieta gràfica. I si bé una bona part d'aquest contingut era material d'importació, especialment del còmic francobelga, la denominada línia clara, no hi va faltar, des del primer moment, la presència de les creacions pròpies, amb guionistes i dibuixants del país. En el cas de *Cavall Fort* destaca molt especialment la figura de Josep M. Madorell, que ha de considerar-se, indiscutiblement, el principal realitzador, fins al moment present, del còmic català. Josep M. Madorell va començar a publicar al número 1 de la revista (desembre de 1961) la seva

...

Personatges de
Jep i Fidel
(Cavall Fort).

sèrie *Jep i Fidel*, consistent en historietes d'una sola pàgina, amb guions propis, que va mantenir, sense cap interrupció, fins a la seva defunció, l'any 2004.

Amb un estil inspirat alhora en Junce-da i Hergé, el creador de Tintín, Madorell

és segurament el representant més conspicu de la línia clara del còmic català. A més de la sèrie *Jep i Fidel*, durant moltes dècades els personatges estrella de la revista, Madorell va realitzar dues altres sèries d'historietes llargues, *Les aventures d'en Pere Vidal*, publicades també a *Cavall Fort*, amb guions de Joaquim Carbó, a partir de la seva novel·la *La casa sota la sorra*, i les *Aventures extraordinàries d'en Massagran*, amb guions de Ramon Folch i Camarasa, a partir del personatge creat pel seu pare, el famós escriptor Josep M. Folch i Torres. Es tracta d'un conjunt de quinze àlbums editats per l'Editorial Casals, amb unes xifres de vendes certament extraordinàries, potser no superades per cap altre còmic editat a casa nostra. En una bona mesura, a part de la bondat del treball de Folch i Camarasa i de Madorell, hi ha d'haver influït la persistència del prestigi mític de Folch i Torres. El primer dels àlbums d'aquesta sèrie havia aparegut prèviament a la revista *Cavall Fort*. I els vuit títols de *Pere Vidal*, després de la publicació inicial a *Cavall Fort*, han aparegut també en el marc de les col·leccions d'Edicions Unicorn i Editorial Casals. Un altre personatge ideat per Joaquim Carbó i realitzat per Francesc Infante és *Felip Marlot, detectiu*, un nom paròdic ben significatiu, que correspon al caràcter humorístic del personatge i de les aventures que protagonitza.

Uns altres personatges de còmic que s'identifiquen amb la revista *Cavall Fort* són, principalment, *En Camús*, de Xots Clapers; *Alfons Delmar*, de Toni Donada; *Pesquis i Baliga*, de Jordi Viladoms; *Cresques*, de Joma (Josep M. Rius), i, molt especialment, *Ot, el bruixot*, una creació genial de Picanyol, que ha tingut una bona projecció al marge de la revista, en diversos formats. Picanyol, que excel·leix en la creació verament protèica del rostre humà, i un enigmista de primera, és també autor de la sèrie futurista *Sopars de duro* i de nombroses adaptacions de rondalles i llegendes populars. Cal esmentar, encara, pel que fa a *Cavall Fort*,

Aventures extraordinàries d'en Massagran (Editorial Casals).

Cresques (Cavall Fort).

Sopars de duro (Cavall Fort).

l'aparició, al llarg dels anys (més de cinquanta!), de nombroses historietes d'autors del país, d'extensió variable, que no s'inclouen en sèries protagonitzades pel mateix personatge. La seva relació exhaustiva seria interminable, i s'ha de limitar a les que es poden considerar més destacades: *En Quico i les boles roges*, amb un guió de Francesc Bofill; *La rosa i l'anell* i *Tirant lo Blanc*, adaptacions, respectivament, de les novel·les de Thackeray i de Joanot Martorell, totes elles molt innovadores, realitzades per Jordi Bulbena; *La comtessa del Vallespir*, *Els Barrina* i *els Forada* i *Joan de Serrallonga*, tres historietes caracteritzades per una gran fidelitat del paisatge real en què se situen, realitzades per Joaquim Anson, i moltes més. Però escau de posar en relleu *La poma de la discòrdia*, una realització singularíssima, amb guió de Genís Cormand i dibuixos de Fina Rifa

i Martí Cormand, doncs, un petit clan familiar, i que constitueix, segurament, l'única incursió de la coneguda il·lustradora Fina Rifà en el camp del còmic. Potser és el moment d'assenyalar que les dones, que tant han excel·lit en el camp de la il·lustració, s'han sentit molt poc inclinades a exercir el seu talent en el món de la historieta gràfica. Amb excepcions significatives, com és també el cas, a les mateixes pàgines de *Cavall Fort*, de la sèrie *Món de Mumerons*, amb guió d'Esther Prat i dibuixos de Marta Balaguer. Importa també d'assenyalar l'aparició a *Cavall Fort* d'historietes basades en contes dels narradors catalans més assenyalats: Joaquim Ruyra, Víctor Català, Manuel de Pedrolo, Pere Calders, Josep M. Espinàs, i àdhuc, en una prosa, de J. V. Foix (una esplèndida realització d'Isidre Monés).

En la seva segona època, iniciada el 1963, *L'Infantil* (després *Tretzevents*) va seguir més o menys la pauta assenyalada per *Cavall Fort*, és a dir, l'alternança, en matèria de còmic, de producció pròpia i historietes de l'àrea francobelga. En el primer grup, destaca molt especialment la sèrie *Bibi i Tobi, les formigues i les vespes*, d'un caràcter marcadament antibel·licis-

Volum de la sèrie Una aventura de Bibi i Tobi (Editorial Base).

Portada de la revista L'Infantil, amb el còmic d'En Quimet Trapella.

ta, realitzada per Miquel Àngel Sayrach, un dels fac-tòtums de la revista, i autor, també, de la sèrie *El cavaller Pelfort*. Entre les altres sèries de creació pròpia aparegudes a *L'Infantil*, cal esmentar principalment *En Quimet Trapella*, una realització de Mía (Josep Maria Alberdi), *En Jordi i el Gueix*, de Raf, així com la historieta *El savi de Vallvidrera*, de Florenci Clavé. Cal fer una menció especial de la breu col·laboració inicial del tan merescudament prestigiós ninotaire Josep Coll, amb la sèrie *En Bufa i en Pumpum*, interrompuda pels compromisos editorials d'aquest autor, que lamentablement van impedir la seva plena incorporació a la gran aventura del còmic català.

Totes les altres revistes catalanes dedicades a un públic de nois i noies aparegudes durant els darrers decennis, la majoria d'una existència més aviat efímera i amb poca projecció, han destinat una part del seu contingut al còmic o historieta gràfica: *Camacuc*, una notable i meritíssima realització duta a terme al País Valencià; *El Tarlà*, de Girona; *El Ganxet*, de Reus, i *Patufet*, segona època del desaparegut *En Patufet*, amb un format certament antiquat que no va permetre el desplegament adequat de la historieta gràfica. Cal esmentar també la revista *Oriflama*, destinada als joves, amb la publicació de les historietes d'Enric Sió, certament d'una qualitat excepcional, molt innovadores i amb un notable esperit crític, bé que els límits imposats per les circumstàncies (la repressió espanyola) feien que en resultés sovint una crítica francament esbiaixada. El malaguanyat Enric Sió va publicar també una historieta a la revista *Serra d'Or*, que pel seu caràcter més aviat críptic, afegit a la periodicitat mensual de la revista, va tenir un seguiment molt escàs. Actualment, al costat de l'extraordinària i, en certs moments, impen-sable supervivència de *Cavall Fort*, es manté amb tota regularitat la revista paral·lela *El Tatano*, que va néixer com un suplement per als més petits de *Cavall Fort* fins que va començar a aparèixer com una publicació independent. Com és natural, la part gràfica hi té una gran preponderància, però en el camp més específic del còmic cal esmentar les sèries *Aventures i desventures de la Rita Pinyada*, amb guió de Marta Balaguer i dibuixos de Cristina Losantos, i *En Pere Sense Por*, amb guions de Teresa Duran i Albert Jané, i *En Jan de l'Os*, amb guions de Teresa Duran, totes dues realitzades per Jordi Viladoms.

No hi ha dubte que el món medieval, alhora violent i acolorit, turbulent i pintoresc, bigarrat i pro-teic, és un escenari propici per als temes argumentals de la historieta gràfica, amb el valor afegit, en el nostre cas, del protagonisme de primer rengle que

en aquella època reculada tenia el nostre país. No és, doncs, gens estrany que hi hagin poat sovint els nostres guionistes. Així, cal destacar que *Tirant lo Blanc*, la gran novel·la catalana medieval de Martorell i Galba, ha conegut diverses versions en còmic. A part la que ja s'ha esmentat de Jordi Bulbena, apareguda a *Cavall Fort*, n'hi ha una versió de Maria Aurèlia Capmany i Andreu Martín, realitzada per Jaume Marzal Canós, i diversos episodis dibuixats per Sento Llobell, un excel·lent dibuixant valencià. També cal recordar la sèrie *Tallaferro*, amb guió de Víctor Mora i dibuixos dels germans Jesús i Adrià Blasco. I molt especialment els diversos àlbums realitzats per Oriol Garcia Quera, inspirats en episodis històrics de Catalunya, certament notabilíssims, tant per la qualitat del dibuix com per la fidelitat extrema a la realitat històrica, al paisatge, natural i humà, i a l'armament i a la indumentària. Xavier Escura i Francesc Riart han col·laborat eficaçment amb el dibuixant en la recerca documental. Val a dir, però, que Oriol Garcia Quera no ha pas limitat a l'època medieval l'ambientació del seu esplèndid treball en el camp de la historieta gràfica, com mostren els àlbums dedicats, entre altres temes, a l'Onze de Setembre, al famós bandoler Perot Rocaguinarda i al Corpus de Sang. Darrerament, encara, i amb motiu de l'any Fabra, ens ha donat a conèixer *Pompeu Fabra*.

Personatge de la Rita Pinyada (*Cavall Fort*).

L'aventura de la llengua, amb guió de Gemma Pauné, un magnífic treball, d'una concepció molt original, que ha conegut una gran i merescuda difusió.

En el camp del que en podríem dir la divulgació històrica a través del còmic, cal destacar l'obra del dibuixant Lluís Juste de Nin, avui sens dubte un dels màxims representants d'aquesta especialització al costat d'Oriol Garcia Quera. Juste de Nin és l'autor de l'adaptació al format de còmic d'algunes obres de la literatura universal, com *La muntanya màgica*, de Thomas Mann, i *La fira de les vanitats*, de Thackeray, així com de diversos àlbums sobre episodis o figures importants del nostre país, per exemple els grans líders obreristes Andreu Nin i Salvador Seguí (*El Noi del Sucre*), tots dos vilment assassinats en circumstàncies encara ara no aclarides del tot. És bo de recordar, pel que fa a aquesta especialització, *Història de Catalunya en historieta*, del famós escriptor i dibuixant Tísner (Avel·lí Artís-Gener), que, per la seva total novetat, va causar un gran efecte en el moment de la seva aparició.

Una de les empreses comercials més actives especialitzades en món del còmic establertes a Barcelona és, sens dubte, Norma Editorial. Esporàdicament, ha publicat alguns àlbums de creació pròpia en català, com *Passatgers en trànsit*, de Pere Joan, i *Sabotatge* i altres títols, de Daniel Torres, de prestigi reconegut i d'un estil molt modern i personal.

L'existència del còmic català no sempre ha estat ben vista per tothom, i ha estat prou sovint objecte no solament d'algunes crítiques injustes, sinó, especialment, de silencis improcedents, i fins i tot més d'una vegada ha estat negada explícitament. I això perquè podia desfer certs esquemes mentals en els quals hom s'havia instal·lat, i perquè podia resultar incòmoda a causa de certes actuacions i posicionaments personals. Les crítiques injustes o no prou justificades, fins i tot els silencis, sempre seran possibles, però avui la seva existència ja no es pot negar, perquè es tracta d'una realitat massa evident, amb un gruix fa seixanta anys impensable. Avui, el que és, si no impossible, difícilíssim, és fer-ne un inventari complet i exhaustiu, que inclogui tot el que sigui digne de recordar, sense omissions que siguin de doldre. Omissions, però, certament inevitables, com les que sens dubte una recerca minuciosa o la simple coneixença personal permetran de trobar en aquest treball, i que tindrien la seva lògica cabuda en un treball més extens. ●